

simple spørgsmål om for/imod velfærdsstaten er bogen et vigtigt og spændende bidrag til den aktuelle velfærdsstatsforskning.

Jørgen Goul Andersen
Institut for Statskundskab

Christopher Lasch, *Det eneste sande paradis. Fremskridtet og dets kritikere*. På dansk ved Ole Lindegård Henriksen, Højbjerg: Forlaget Hovedland (1993).

Det hører til undtagelsen, at nogen søger til småborgerskabet og populismen for at finde svaret på samfundets problemer. Det er ikke desto mindre Christopher Lasch' ærinde i denne bog, der ligger i logisk forlængelse af bestselleren *Narcissismens kultur*. At Lasch finder rødderne til identitetstabet i modernitetens nedbrydning af traditionelle sociale bånd, er ikke nyt. Det nye er, at han søger til "småborgerskabet" for at finde de rensende kræfter for et samfund, der er ved at gå til i fremmedgørelse og overforbrug.

Lasch mener, at grænserne for den fortsatte økonomiske vækst må føre til et brud med modernitet og fremskridtstro. Men uanset om man deler denne opfattelse, så er det næppe blandt småborgere, "Middle Americans" eller i den populistiske tradition (tre begreber, der sammen med "den lavere middelklasse" bruges løst og næsten synonymt), man finder drivkraften for at begrænse eller blot styre væksten. Der er ikke mange holdepunkter for at hævde, at "småborgerskabet" kan eller vil det, som Lasch vil. Tilbage står alene den "moralske inspiration" (p. 506) fra småborgerskabets kritik af fremskridtet.

Bogen er desuden baseret på den tvivlsomme politiske præmis, at "det nye højres" og i særdeleshed Reagans succes skyldtes appellen til "traditionelle værdier" (p. 33) - de småborgerlige dyder og moral. Det er ganske vist illusorisk, siger Lasch, for det nye højre hylder samtidig fremskridtstroen og den økonomiske vækst. Med baggrund i nyere undersøgelser af politisk adfærd fristes man nu mere til den anskuelse, at det netop var det nye højres *genskabelse* af fremskridtstro og økonomisk vækst, der gav Reagan og andre vind i sejlene - i nogen grad til trods for appellen til traditionelle værdier.

Fornemmelsen for nyere samfundsvidenskabelig litteratur glimrer imidlertid ved sit fravær hos den ellers belæste Lasch. Han er kun å jour frem til begyndelsen af 1960'erne. Hvad der siden er skrevet om politisk adfærd og modernitetskritik, er forbigået Lasch, der ellers nok havde kunnet hente inspiration både i postmaterialisme-litteraturen, eller hos Habermas og andre, der har diskuteret modernitetens problemer.

Lasch nævner selv et sted, at hans liberale venner, der længe har set på ham med stigende skepsis, nu anser ham for til politisk fortabt. Forståeligt nok: At gå til fordømmene og populismen frem for fornuften for at finde svar på modernitetens problemer, er potentielt farligt, og Lasch har det også af og til lidt svært i omgangen med lettere anløbne idehistoriske personligheder som

simple spørgsmål om for/imod velfærdsstaten er bogen et vigtigt og spændende bidrag til den aktuelle velfærdsstatsforskning.

Jørgen Goul Andersen
Institut for Statskundskab

Christopher Lasch, *Det eneste sande paradis. Fremskridtet og dets kritikere*. På dansk ved Ole Lindegård Henriksen, Højbjerg: Forlaget Hovedland (1993).

Det hører til undtagelsen, at nogen søger til småborgerskabet og populismen for at finde svaret på samfundets problemer. Det er ikke desto mindre Christopher Lasch' ærinde i denne bog, der ligger i logisk forlængelse af bestselleren *Narcissismens kultur*. At Lasch finder rødderne til identitetstabet i modernitetens nedbrydning af traditionelle sociale bånd, er ikke nyt. Det nye er, at han søger til "småborgerskabet" for at finde de rensende kræfter for et samfund, der er ved at gå til i fremmedgørelse og overforbrug.

Lasch mener, at grænserne for den fortsatte økonomiske vækst må føre til et brud med modernitet og fremskridtstro. Men uanset om man deler denne opfattelse, så er det næppe blandt småborgere, "Middle Americans" eller i den populistiske tradition (tre begreber, der sammen med "den lavere middelklasse" bruges løst og næsten synonymt), man finder drivkraften for at begrænse eller blot styre væksten. Der er ikke mange holdepunkter for at hævde, at "småborgerskabet" kan eller vil det, som Lasch vil. Tilbage står alene den "moralske inspiration" (p. 506) fra småborgerskabets kritik af fremskridtet.

Bogen er desuden baseret på den tvivlsomme politiske præmis, at "det nye højres" og i særdeleshed Reagans succes skyldtes appellen til "traditionelle værdier" (p. 33) - de småborgerlige dyder og moral. Det er ganske vist illusorisk, siger Lasch, for det nye højre hylder samtidig fremskridtstroen og den økonomiske vækst. Med baggrund i nyere undersøgelser af politisk adfærd fristes man nu mere til den anskuelse, at det netop var det nye højres *genskabelse* af fremskridtstro og økonomisk vækst, der gav Reagan og andre vind i sejlene - i nogen grad til trods for appellen til traditionelle værdier.

Fornemmelsen for nyere samfundsvidenskabelig litteratur glimrer imidlertid ved sit fravær hos den ellers belæste Lasch. Han er kun å jour frem til begyndelsen af 1960'erne. Hvad der siden er skrevet om politisk adfærd og modernitetskritik, er forbigået Lasch, der ellers nok havde kunnet hente inspiration både i postmaterialisme-litteraturen, eller hos Habermas og andre, der har diskuteret modernitetens problemer.

Lasch nævner selv et sted, at hans liberale venner, der længe har set på ham med stigende skepsis, nu anser ham for til politisk fortabt. Forståeligt nok: At gå til fordømmene og populismen frem for fornuften for at finde svar på modernitetens problemer, er potentielt farligt, og Lasch har det også af og til lidt svært i omgangen med lettere anløbne idehistoriske personligheder som

Sorel og andre, der blandt andet tjente som inspirationskilde for fascismen. Men Lasch går planken ud og siger med Orwell, at fascismen var "psykologisk langt sundere end nogen hedonistisk livsopfattelse ... Hvor socialismen og selv kapitalismen ... har sagt til folk: 'Jeg tilbyder jer et rart liv', sagde Hitler: 'Jeg tilbyder jer kamp, fare og død' - og en hel nation kastede sig for hans fødder".

Lasch' bog afspejler den søgning efter identitet og mening, fællesskab og normer - nye *dyder* - der på mange måder kendetegner tidsånden i dag, og i sin omfattende gennemgang af kritikken af fremskridtstanken (med hovedvægt på det 19. århundrede) er den slet ikke uinteressant. Det er den samme jagt på nye dyder, der afspejles i de senere års diskussion af medborgerskabet, og i den efterhånden veletablerede idehistoriske skelnen mellem liberalisme og republikanisme: Den sidstnævnte tradition (fra Machiavelli over Rousseau og Montesquieu til Tocqueville) hævder netop (med)borgerdyden over for liberalismens individuelle bjergsomhed. Lasch' ærinde er imidlertid at rekonstruere og rehabilitere en tredje tradition, der nok betoner dyden, men vel at mærke de småborgerlige dyder frem for de republikanske.

Det nye i Lasch' bog er først og fremmest forfølgelsen af denne tradition i dens utallige forgreninger, med hovedvægt på puritanske og populistiske tænkere, samt på den tidlige arbejderbevægelse - og med afstikkere til de småborgerlige elementer hos Locke på den ene side og livsformen hos nutidens "Middle Americans" på den anden. Diskussionen er mange steder interessant og provokerende, for eksempel når den når frem til Martin Luther King og den amerikanske borgerrettighedsbevægelse. Men for europæiske læsere forekommer bogen langtrukket i diskussionen af de puritanske tænkere - og ikke videre original i diskussionen af den tidlige arbejderbevægelse (hvor der i øvrigt ikke findes en eneste reference til for eksempel Serge Mallet, Alain Touraine eller André Gorz, der også har fremhævet betydningen af arbejdernes producentbevidsthed).

Mest veloplagt er Lasch måske i de sidste to kapitler, hvori han med god ret påpeger, at det i 1950'ernes undersøgelser var i arbejderklassen, man fandt hovedparten af de bevidsthedstræk (for eksempel autoritarianisme), som man tidligere havde tillagt småborgerskabet - og hvor han beskriver, hvordan liberale venstreintellektuelle siden da har fjernet sig mere og mere fra arbejderklassen i bedrevidende isolation. Men igen forsømmes enhver reference til nyere diskussioner om eventuelle modsætninger mellem en liberal, "postmateriel" middelklasse og en autoritær, "materielt" orienteret arbejderklasse - eller til nyere diskussioner af den form for populisme, der kan udspringe af modsætninger mellem public policy-eliter og menige borgere.

Man kan godt hente en del inspiration i bogen uden at dele dens anskuelser, men den er for snæver som policy vejledning, den er rigelig essayistisk som idehistorisk fremstilling, og den er for lang som debatbog.

Jørgen Goul Andersen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet